

ONDOKUZ MAYIS
ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

SAMSUN
İLİM YAYMA VE EĞİTİM
VAKFI

HADİS'İN DÜNÜ- BUGÜNÜ VE GELECEĞİ SEMPOZYUMU

(14-15 EKİM 1993)

SAMSUN
1993

GÜNÜMÜZDE HADİSİN ANLAŞILMAMASINDAKİ TEMEL SEBEPLER

Prof Dr. Sadık Cihan

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Hz. Peygamberin hadisleri hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmekte ve bu görüşler üzerinde münakaşalar yapılmaktadır. Konumuz bu görüş ve münakaşalar üzerinde durmaktan çok sahih hadislerin anlaşılmasındaki temel sebeplere değinmektedir. Yalnız konuya ışık tutması bakımından belli başlı görüşlere kısaca temas edelim. Genel olarak görüşler şunlardır:

1- Kur'anı Kerim'in yeterli olduğunu ileri sürerek, hadisi tamamiyle reddedenler.

2- Kur'anı Kerim'e muvaffık olanların hadis, Kur'anı Kerim'de bulunmayan hükümler ihtiva edenlerin hadis olmadığını iddia edenler,

3- Akla ve mantığa uyanların hadis, uymayanların hadis olmadığını ifade edenler,

4- Her "Kâle Resulullah" denilene vahiy kabul edenler.

Birinci görüşte olanlar, yani Kur'anı Kerim'in yeterli olduğunu ileri sürerek hadisi tamamiyle reddedenler, bu iddialarına delil olarak " Biz kitapta hiç birşeyi eksik bırakmadık"1 ve "... Bu kitabı sana her şeyin bir açıklaması olarak indirdik"2 gibi bazı ayetleri delil gösterirlerken, "Resul size neyi verirse onu alın, sizi neden men ederse ondan sakının"3 ve "Biz sana da kendilerine indirilene insanlara açıklayasın diye zikri indirdik"4 ayetlerine hiç temas etmezler.

Ayrıca hadisten delil getirirken "Benden Kur'anı Kerim'den başka birşey yazmayınız"5 hadisini ileri sürerlerken sahabilerden birinin işittiği hadisleri ezberleyemediğini şikayet etmesi üzerine, Hz. Peygamberin bu

1- Enam (6), A.83

2- Nahl (16), A.89

3- Haşr (59), A.17

4- Nahl (16), A. 44

5- Hatib el - Bağdadi, Takyidu'l- ılm, Dımaşk 1949, s.29

sahabiye "Hafızana elinle yardım et "1 yani "yağ" veya Hutbeyi Ebu Şah için yazınız"2 müsâadesi ile ilgili hadislere hiç-değinmezler.

Bu görüş Irak'ta doğdu, Hint'te geliştirdi ve Seyyid Ahmet Han'ın kurduğu " Ehli Kur'an" adıyla bir ekol olarak ortaya çıktı. Bunların belli başlı temsilcileri Çarağ Ali Ahmed, Hafız Eslem Cracburi ve son olarakta bunun liderliğini üstlenen Gulam Ahmed Perviz'dir. Bu görüşün başka İslam ülkelerinde de yayıldığını görüyoruz. Meselâ , Mısır 'daki temsilcisi Dr. Tefvik Sıdkı, Türkiye'de Turan Dursun ve Edip Yüksel'dir.

İkinci görüşte olanlar, yani Kur'anı Kerim'in hükümlerine uyanların hadis, Kur'anı Kerim'de bulunmayan hükümleri ihtiva edenlerin hadis olmadığını ileri sürenler, bütün imamların ittifakıyla uydurma kabul edilen ve zındıkların amaçları gereğince dini saptırmaktan ibaret olan "Size benden bir hadis rivayet edildiği zaman, onu Allahın Kitabına arzediniz. Şayet ona muvafık düşerse kabul edin, eğer muhalif düşecek olursa reddedin "3 haberine dayanırlar. Bu haberde Hz. Peygamberin müstakil olarak getirdiği ve Kur'an'ın mücmelini izah sadedinde ortaya koyduğu bütün hükümleri inkar vardır .

Üçüncü görüşte olanlar, yani hadislerin sahihliğini tesbit hususunda, belli başlı olarak akli rehber edinenler, akıllarına uyanları sahih, uymayanları da zayıf veya uydurma kabul edenlerdir. Bu gibi kimseler akıllarına sığmayan ve düşünce ufuklarının alamadığı her şeyi reddetmeyi meslek ve mesele edindiklerinden, duyup göremedikleri veya görüp kavrayamadıkları keşif ve icadların pek çoğunu inkar etmeleri gerekir.

Bu görüşe sahip olanlardan bazıları sahih hadis kaynaklarını tarayarak akla muhalif gibi görünen hadisleri çıkarmakta ve bundan hareketle hem hadisi, hem de bu hadislerden çıkan kuralları tezyif etmektedirler. Böyle bir yol takib edildiği zaman her akla göre bir hadis anlayışı ortaya çıkacaktır.

Dördüncü görüşte olanlar, bunlar genellikle "Kale Resulullah" denilen her sözün vahiy mahsulü olduğunu kabul ederek hiçbir araştırma yapmayanlardır. Meselâ, "Yeryüzü sahra üzerindedir. Sahra öküzün boy-

1- Takyidu; l-ilm, s. 65

2- Aynı eser, s. 89

3- Ali Hindi , Tezkiretu, 41- mevduât, Beyrut, tarihsiz, s. 28

nuzu üzerindedir. Eğer öküz boynuzunu hareket ettirirse, sahrada hareket eder,1 buda zelzeledir"2 sözü mevzu olmasına rağmen, izahta zorlandıklarından haberi te'vil ederek, Hz. Peygamberin hadisteki "öküz" ifâdesiyle ziraatı kastettiği veya ziraata önem verdiği şeklinde açıklarlar.

Şimdi günümüzde sahih hadislerin anlaşılmasındaki bazı temel sebepleri açıklamaya geçelim.

Birincisi: Hadislerin Kur'anı Kerim'in ışığında izahedilmemesi.

Sahihsin tahriften korunması, istismarı ve yanlış bir takım te'villerden uzak olarak anlaşılması için gereken temel esaslardan ilki Kur'anı Kerim'in ışığı altında anlamak ve izahetmektir. Hadis sahihse Kuran'ı Kerim'in muhkem ayetlerine muarız olamaz. Varsa ya hadislin sahih olmadığı veya çelişkinin yanlış anlaşılmasındandır.

Her hangi bir konu hakkında hadisten hüküm çıkarırken değişik görüşleri sürülmesi durumunda bunun en doğrusu Kur'anı Kerim'in desteklediği görüş olmalıdır, bu gözönüne alınmadığı takdirde ihtilaflar büyür. Tirmizi'nin Süneninde nakledilen"Yeşil sebzelerde sadaka yoktur"3 hadisi ele alındığında, eğer Kur'anı Kerim'in ışığı altında incelenmezse yeşil nevinden olan hertürlü sebzelerden sadaka ve zekat verilemeyeceği şeklinde bir hüküm çıkar. Halbuki Kur'anın "Çardaklı ve çardaksız üzüm bağlarını, tadları ve yemişleri, muhtelif hurmaları, hububatı, zeytinleri, narları birbirine hem benzer ve hem de benzemez bir halde meydana getiren Allah'tır. Her biri mahsül verdiği zaman mahsülünden yeyin. Hasad gününde hakkını (zekat ve sadakasını) verin

1- Şeyh Muhammed Kavukcî, el - Lu 'luu 'e - marsû kîle Lâ asla lehu , Mısır , tarih-siz,s.25

2- İbn Kayyim el - Cevziyye ,el - Manâru 'l - münîf fi ' s - sahih ve 'd - daîf, 1390 / 1970, s. 78

3- Süneni Tirmizi, Zekat. 5, bab.13, hadis .638.Tirmizi hadislin zayıf olduğunu belirtmiştir.

israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez"1 ayetine ve Hz.Peygamber'in "Göğün (yağmurun) suladığında (mahsüllerde) onda bir (oranında) zekat vardır"2 hadisine de aykırıdır .

Kur'anı Kerim'e arzedilen bir hadiste gözönüne alınması gereken önemli hususlardan biride, her hangi bir sahih hadis Kur'anın ayetlerine muarız gibi görüldüğü ve onu izahetmekte zorlanıldığı zaman tavakkuf edilmeli ve hemen reddedilmemelidir. Ve onun bir izahının olması gerektiğini araştırdıktan sonra bir hükme varılmalıdır. Meselâ, Ebi Bekre'den nakledilen bir hadiste Hz.Peygamber şöyle buyurmuştur: "İki müslüman kılıçlarıyla karşılaştıklarında öldüren de öldürülen de cehennemdedir."3 Bu hadis "Kendi (günah) yükünü taşıyan hiç kimse bir başkasının yükünü taşımaz"4 ve "Günah işleyen bir kimse, başkasının günahını çekmez. Günah yükü ağır gelen bir kimse ,günahlardan bir kısmının taşınmasına çağırırsa yükünden bir şey yüklenilmez"5 ayetlerine aykırıdır. Bu durumda hadisi hemen reddetmemiz gerekir. Halbuki araştırıldığı zaman, sahabiler tarafından bunun sebebi Hz. Peygambere sorulmuş, Hz.Peygamber de "öldürüleninde öldüreni öldürme hırsı ve arzusunda olduğundan dolayı cehennemliktir" diye cevap vermiş ve ayete aykırı olmadığını belirtmiştir.

Kur'anı Kerime arzedilen hadislerde gözönüne alınması gereken diğer bir hususta, her hangi bir sahih hadisin ihtiva ettiği hükmün Kur'anı Kerim'de bulunmaması, hadisin sahih olmadığına delil değildir. Aksi takdirde Kur'anın mücmelini açıklayan veya müstakıl hükümler ihtiva eden hadislerin ibdal edilmesi gerekir ki buda İslâm Hukukunun bir çok hükümlerinin ortadan kalkmasına sebep olur. Aynı zamanda çözüm bekleyen sosyal problemler ortada kalır. Meselâ, büyük annelerden biri Hz. Ebu Bekir'e gelerek mirastan faydalanmak istediğini söyler. Hz. Ebu Bekir senin için Allah'ın kitabında birşey bulamadım ve Resulullahında birşey zikrettiğini bilmiyorum, der. Ve orada bulunanlara sorar. Mugire b.Şu'be ayağa kalkarak Resulullahtan büyük anne için altıda bir verilmesini işittim, der. Hz. Ebu Bekir'de kadın için bu emri yerine ge-

1- Enam (6), A.164

2- Süneni Nesei, Zekat,bab. 25; Tirmizi, Zekat .5 bab.14,hadis .639

3- Nesei, Tahrir.29; İbn Mace ,Fiten. 36,hadis .3964

4- Enam (6), A.164

5- Fatur (35),A.18

tirir.1 Böyle bir hüküm Kur'anı Kerim'de yok diye reddedilseydi - Ebu Bekir reddetmemiştir- problem nasıl çözüldü?

İkincisi : Aynı muhtevaya sahip hadisler bir araya toplanmadan her hangi biriyle hüküm verilmesi.

Hadislerin kendi içinde bir hadisin diğerini tefsir veya umumunu tahsis vardır. Bunlar bir arada mülâhaza edilmediği taktirde yanlış hükümlere varılması kaçınılmaz olduğu gibi reddinede sebebiyet verir. Buna Ebu Zerr'in naklettiği şu hadisi misal verebiliriz "Üç kişi vardır ki kıyamet gününde Allah onlarla konuşmaz: Verdiğini ancak başa kalkmak için verip başa kakan, yalan yeminle malına revaç sağlayan ve elbisesini uzatan kişi"2. Bu hadisi tek başına ele aldığımızda hadiste geçen "elbisesini uzatan kişi ile Allahın konuşmayacağı" arasında ne gibi bir bağ vardır, sorusunu çözmek mümkün değildir. Halbuki konuyla ilgili başka hadislere bakıldığında, Hz. Peygamberin bununla ne kasdettiği anlaşılır. İbn Ömer'in rivâyet ettiği " Kıyamet gününde Allah kendini beğenerek eteğini sürükleyen insanın yüzüne bakmaz"3 hadisi uzatmanın veya uzunluğun kibir alameti olması durumunda, niçin Allahın insanın yüzüne bakmayacağı sorusu çözülmüş olur. Kur'anı Kerim'in bir çok ayetinde de kibirlenme yerilmiştir. İsrâ suresinde "Yeryüzünde kibir

1- Zehebi , Tezkiretu'l - huffaz, Beyrut , tarihsiz,I ,2

2- Müslim , İman. I, bab . 46

3- Aynı eser, Libas .9,

ve azametle yürüme, çünkü sen asla arzı yaramazsın ve boyca dağlara erişemezsin "1 buyrulmuştur.

Konu hakkında başka hadislerden de 2 anlaşılmaktadır ki kibir için elbiseyi uzatmak günahdır. Kibir olmaksızın giyilen veya uzatılan elbise de ise hiç bir sakınca yoktur. Burada belirtmek gerekir ki İslâmda bir elbise şekli tayin edilmemiştir. Elbise şekli insanların örf ve adetlerine, iklim şartlarına ve maddi imkanlarına göre değişir.

Üçüncüsü : Hadislerin bina edildikleri özel sebepler araştırılmadan hüküm verilmesi.

Hadisin söylendiği durum, ortam, şartlar ve onları açıklayan sebepler araştırılmadığı takdirde hadisten ne kastedildiği anlaşılmaz. Bu da bir takım zanlara, ölçüsüz açıklamalara ve hadisin reddine yol açar. Bazan hadis çok defa bir problemin çözümünü belirtmek için söylenmiştir. Bu durum bütün zamana yayıldığında, hadis problemi çözen bir faktör değil, çözümü zorlaştıran bir unsur olur. Meselâ, "Su temizdir onu hiç bir şey kirletemez"3 hadisini ele alalım. Bu hadisin bina edildiği özel sebebe bakmadan zahirine göre hükmedildiğinde her türlü necis şeyin suyu kirletmeyeceği hükmüne varılır. Bu takdirde zamanımızda çeşitli pis artıklarla kirlenen, insan sıhhatına zarar veren ve ölümlere yol açan dere, nehir ve göl sularının temiz olduğunu iddia etmek gibi bir durumla karşı karşıya kalırız ki bunun izahı son derece zor olur. Halbuki Hz. Peygamber'in bunu hangi sebebe binanen söylediğini araştırdığımızda görürüz ki Medine' de Beni Saîde yurdunda bulunan Budâ'a olarak isimlendirilen kuyudan sahabenin abdest alalım mı diye sorduğunda söylediği bir söz olduğu gibi; Aynı zamanda Hz. Peygamberin hanımlarından biri guslettikten sonra kaptı biraz su arttı; Resulullah da o artan sudan abdest aldı. Bunun üzerine hanımı Hz Peygambere durumu bildirdiğinde artan suyun necis olmadığını söylediği bir söz olarak da nakledilmiştir.

Dördüncüsü Birbirine çelişkili görünen hadislerin çelişki sebepleri araştırılmadan hüküm verilmesi.

Sahih olan hadisler birbiriyle çelişmez. Çünkü gerçek gerçeğe hiç

1-İsra (17),A.37

2- Bkz. Buhari ,Libas.2

3- Ebu Davud , Tahare.I, hadis. 66; Tirmizi, Tahare. I,bab. 49, hadis.66

bir zaman çatışmaz. Bu durumu daima gözönünde bulundurmak gerekir.

Hadislerin zahirlerinde çelişki olsada pratikte veya hakikatte olmadığı görülür. İlim sahiblerinin üzerine düşen bu çelişkiyi gidermektir. Zahirine bakarak hüküm verilirse çelişkili olan hadislerin reddi gerekir. Veyahut biri kabul edilir, diğeri reddedilirse hükümlerden biri ihmal edilmiş olur. Esas olan her iki hadislerde amel edilip edilmeyeceğinin araştırılmasıdır. Fakat zamanımızdaki bazı araştırmacılar bu durumu gözönüne almadan çelişkilidir diyerek hadisleri reddediyorlar veya mantiki izahlarla yazdığı eserin konusuna göre değerlendiriyorlar. Tabiatıyla bu kişiler genellikle hadis ilmine vakıf olmayanlardır.

Konuyla ilgili olarak Hz. Ayşe' nin rivâyet ettiği "Resulullah asla ayakta bevletmedi"1 hadisi ile Ebu Huzeyfe 'nin naklettiği " Resulullah ayakta bevletti" 2 hadislerini misal olarak verebiliriz. Konu araştırıldığı zaman, nakledilen hadislerden her birinin ayrı bir söyleniş sebebi vardır. Şöyle ki: Resulullah oturulması mümkün olan yerlerde yani evinde ve Hz. Ayşe' nin bulunduğu yerde asla ayakta bevletmemiştir. Hz Ayşe Hz. Peygamber'i devamlı olarak aynı vaziyette gördüğü için öyle nakletmiştir. Nitekim Huzeyfe' nin Resulullahı ayakta bevlederken gördüğü yer birilerinin çöplüğü idi ve oturarak bevletmesi mümkün değildi. Bu sebepten Huzeyfe Resulullahı gördüğü şekilde nakletmiştir.

Her hadis belli bir müşâhadeye göre nakledilmiştir. Fakat zamanımızda bazı kimseler yalnızca, Hz . Ayşe' nin naklettiği hadisi alıp, bunun karşıtı olanı gözardı etmeleri sebebiyle Hz. Peygamberin ayakta bevletmediği hükmüne varmışlardır. Bu gibi kimseler Hz. Peygamber'in duruma göre hareket ettiğini tesbit edememelerinden dolayı, insanları belli kalıba sokmaya çalışmışlardır. Halbuki saâhabelerinde duruma göre hareket

1-Tirmizi, Tahare . I, bab. 8,hadis. 12 (Bkz. İbn Kuteybe , Te ' vilu muhtelefi 'l- hadis , Mısır, 1966, s. 92)

2- Buhari, Vudû. '4, bab .60, 62 (Bkz. Te ' vilu muhtelefi' l -hadis , s.92)

ettiklerini görüyoruz. Abdullah b. Dinar, Abdullah b. Ömer'i ayakta bev-derken gördüğünü söylemiştir.1 Hadisi reddetmeyi kendilerine rehber itti-haz edenler "Dinde Rönesans"2 yazarı gibi, bu ve buna benzer hadisleri delil olarak ileri sürmüşlerdir.

Başka bir misal olarakta "Gerek küçük, gerek büyük hacetinizi gide-rirken kibleye dönmeyiniz"3 hadisi ile "Resulullah'a bir takım insanların küçük ve büyük hacet için kibleye dönülmesini hoş karşılamadıkları söylenince, Resulullah kendi helasının yönünü kibleye döndürülmesini emretti "4 hadisini verebiliriz.

Hz. Peygamber'in birinci hadisi söylemesine sebep yolculuk esnasında namaz vakti geldiğinde yolculardan bir kısmı bineklerinden inip namaz kılmak ve bir kısımda hacetlerini gidermek için açık arazide kibleye doğru dönmüşlerdi . İşte bu durumu gören Hz. Peygamber namazı tenzihen, kibleye hürmeten ve kötü bir manzara arzettiğinden yasak-lamıştır .

İkinci hadiste ise açık arazi olmayıp evlerde, çukur yerlerde kibleye dönmenin mekruh olduğunu zanneden bir kısım kimseyede böyle yerlerde beis olmadığını göstermek istemiştir. Her iki hadis yerli yerinde kul-lanılmadığı takdirde verilecek hüküm ne kadar isabetli olur ?

Görünüşleri çelişkili iki veya daha fazla hadis araştırmalara rağmen, aralarında cem mümkün olmadığı takdirde hadisleri terketmek değil ter-cih kaideleri ışığında birini diğerine veya diğerlerine tercih edilmelidir. Tercihle nasih ve mensuhluk dikkate alınmalı, nasihle amel edilmeli men-suhta tamamen reddedilmemelidir. Bazan nasih ve mensuh görünen ha-disler de araştırıldığında nesh olmadığı görülür. Çünkü nasih ve mensuh-luk belli durumlara çözüm getirdiğinde, nasih bir halle mensuhta başka bir halle kayıtlı olabilir. Neticede her hükümde kendi yerlerinde değerlendirilebilir. İbn Mesud' un Hz. Peygamberden naklettiği "Sizi ka-birleri ziyaretten menetmişim, şimdi kabirleri ziyaret ediniz, zira onlar ahireti hatırlatır "1 hadisini misal verebiliriz. Hadisin " Kabirleri ziyaret

1- Malik b. Enes, el- Muvatta ' , Tahare . 2, bab. 31, h. 112

2-Edip Yüksel, s. 5

3- Buhari, Salat. 8, bab. 29

4-Te' vilu muhtelefi '1 - hadis , s. 89-90

1-İbn Mace , Cenaiz . 7, bab . 47, h. 1571

ediniz, zira onlar ahireti hatırlatır" kısmı "sizi kabirleri ziyaretten menettiğim" kısmını neshettiği ifade edilmiştir. Görünüşte nasihlik ve mensuhluk var isede esasta yoktur. Hadislerin kısaca sebeplerini açıklayalım. İlk zamanlarda halk cahiliye devrindeki adetlerinden tam olarak kurtulamadığından mezarlıkta uygunsuz hareketler yapıyorlardı. Bu sebepten Hz. Peygamber ziyareti yasaklamıştı. Fakat daha sonra bu alışkanlıklar ortadan kalkınca ve İslâmi adap yerleşince ziyarete müsaade edilmiştir. Bu gün cahiliye adetlerini andıran, İslâmi adaba uygun olmayan hareketler kabristanlarda müşaha edilmektedir. Ahireti hatırlama yerine turistik ziyaretler yapılmaktadır. Bu durumda mensuhun kayıtlı olduğu hal, yani yasaklığı gerektiren durumlar ortaya çıktığına göre hadisin hükmüde geçerli olmaktadır.

Beşincisi Hadiste değişen durumla belli bir hedefin ve gayenin birbirinden tam olarak ayırdedilememesi .

Bazı kişiler hadisin ortaya koymak istediği esas hedefi bir yana bırakarak, bu hedefe götürmede yardım eden çevresel ve sosyal etkenleri esasmış gibi kabul etmelerinden ve buna göre hüküm vermelerinden dolayı sünnetin gaye ve hedefinden uzaklaşmaktadırlar. Önemli olan hadisin hedefinin iyi tayin edilmesidir ki devamlılık arzedece budur. Çünkü etkenler ve sebepler zaman, mekan, örf ve adetlere göre değişirler. İşte bu sebepler, bizim elimizi kolumuzu bağlamak yerine, zamanın değişmesiyle meydana gelen problemleri çözmek içindir. Meselâ, "Allah yolunda kim ok atarsa, ona şu şu vardır ... " 1 hadisini ele aldığımızda, harbte düşmana ok atmanın yani düşmanla savaşmanın fazileti anlatılmaktadır. Fakat hadiste esas hedef ve gaye düşmanla mücâdele etmektir. Düşmanla mücâdele esnasında kullanılan ok bir vasıta yani sebeptir.

Hadisin zahirini ele alarak, Hz. Peygamberin düşmanla harbederken kullanılmasını emrettiği sebep ileri sürülürse o zaman düşmanla mücâdelenin yalnız okla yapılabileceği hükmüne varılır ki hadisin esas hedefinden uzaklaşmış olur. Bugün sünnettir deyip okla mücâdeleye kalkmak düşmana karşı daha başından mağlubiyeti kabul etmektir.

Konu ile ilgili başka bir misal de Hz. Peygamberlerden nakledilen "Sizden biriniz sağ (eli) ile yesin sağ ile içsin..."2 hadisini verebiliriz. Bu

1- Nesei, Cihad . 26

2- Müslim , Eşribe . 36, h. 105 ; İbn Mace ,Eşribe . 29, h. 3266

hadise dayanarak günümüzde elle yemek sünnettir deyip yemeklerini elle yiyenler ve bunu âdeta bir şartmış gibi ileri sürenler ve elle yemeyenleri sünneti terkle suçlayanlar bulunmaktadır. İşte bu kişiler hadisin esas gayesini ayırdedemeyenlerdir. Hadisteki gaye yemek yemektir, sebep yani vasıta ise eldir. El yemek için vasıta olduğuna göre, elin kullandığı vasıtalar değiştikçe, yemek yemek şeklide değişecektir. Esasen hadisin ifâde ettiği manada bu değildir. Hadis bir şeye başlarken sağ elle başlanması prensibini getirmektedir.

Altıncısı: Hadisin ifâde ettiği gerçek manası ile mecazi manasının ayırdedilmemesi .

Arap dili mecaz, teşbih, kinaye gibi belagat ilmi yönünden oldukça zengindir. Hz. Peygamber arapların en fasih konuşanı olduğuna göre, bu edebî unsurları en iyi kullanan kimse olması doğaldır. Bazan sözün mecaza hamledilmesi kaçınılmaz olur. Bu durum farkedilmediğinde hataya düşülür. Nitekim günümüzde bu farkı görmeyenler fetvalar vererek, kimi zaman karşısındaki insanları bidatçılıkla ve kimi zamanda tekfirle itham etmektedirler. Konu ile ilgili olarak "Cennet annelerin ayakları altındadır"1 hadisini misal verebiliriz. Kapsam ve sınırı belirsiz olan bir mekanın annelerin ayakları altında olmayacağını düşünen insan için anlamak zor değildir. Öyleyse burada mecazi olarak annenin çocuk üzerinde babadan daha fazla hakkı olduğu ve anneye yapılan iyiliğin, hizmetin ve yardımın kişinin cennete girmesine vesile olacağı açıklanmaktadır. Zaten Hz. Peygamber başka bir hadisinde de iyilik yapılacak olanların ilkinin anne ve daha sonra baba olduğunu belirtmiştir.2

Bazıları annenin kadın olması sebebiyle, hadisin kadına verdiği bir değer olarak açıklamışlar ise de bu yanlıştır. Tabiatıyla kadına verilen değer hakkında da birçok hadis vardır.

Yedincisi: Hadisin teşri amaçlı olanlarıyla olmayanların ayırdedilememesi.

Hadisin teşrili amaçlı olanlarıyla olmayanları, teşri olanlardan genel ve devamlılık özelliği olanlarla, özel veya geçici vasıfta olanların arasının ayırdedilememesi, yanlış anlaşılmasındaki en büyük etkenlerden biridir.

1-Nesei, Cihad. 6; Aclunî, Keşfu'l- hafâ ,I,335, h.1078

2-Bkz. Müslim, Birr ve 's - sıla. 45, h.1

Hız. Peygamber değişik konularda fikrini açıklarken, bu açıklamalarını ne derecede peygamber olarak ve ne derecede insan olarak söylediğini iyi tesbit etmek gerekir. Eğer Hz. Peygamberin her konudaki sözlerinin vahye dayalı olduğu iddia edilirse, hadis külliyatında geçen gerçekten birbirine zıt olan hadislerin Ona ait olduğunu kabul memiz gerekir. Bu da dolaylı olarak Hz. Peygamberin bir sözünün diğer sözüne uymadığı kanaatına götürdüğü gibi, vahiy içinde nakısa şkiyeler. Hz. Peygamberin hurmalarını aşıl原因 bir kavme rastladığı iman, aşıl原因 yapmasalardı daha iyi olurdu demesi vahiy mahsülü olarak kabul edildiğı takdirde, hurma ve diğer meyve ağaçlarının şılanmaması gibi bir durum ortaya çıkardı. Bunun neticesinde de insanın maddi yönden büyük zararlara uğrarlardı. Nitekim aşıl原因mamanın neticesinin kötü olduğu kendisine bildirilince "Ben ancak bir zanda bulduğum. Zandan dolayı beni muaheze etmeyin. Fakat size Allaktan birşey aklettiğimde onu alın. Çünkü ben Allaha hiç yalan isnadda bulunmadım"1 demiştir. Zaten hadiste geçen "zanda bulundum" ifadesi de konunun vahiy mahsülü olmadığını açıkca ifâde eder.

Sekizincisi: Zayıf hadisle amel etme hususunda verilen toleransın kötüye kullanılması.

Amellerin faziletleri, terğib ve terhib hakkındaki zayıf hadislerin riayetinde alimler ihtilaf etmişlerdir. Alimlerden bazıları bunların rivayetine tolerans göstermişler ve bazılarıda daha çekimser davranmışlardır. Sadece bu müsamaha sonsuz olarak verilmemiş, belli sınır ve şartlar içinde olmuştur. Fakat teşrii kısmına girmeyen bu nevi hadisler için nınan toleransın kötüye kullanılması neticesi son derece zayıf ve uydurma hadisler vaaz, tasavvuf, ahlak, tarih, megazi ve tefsir kitaplarını doldurmuştur. Bu yanlışlığı düzeltmek için bazı eserlere tahriçler yapılmış ve de birçok esere yapılmadığından tehlike devam etmektedir.

Bu rivâyetler kesinlikle hadisin yanlış anlaşılmasına sebep olmuş ve aynı zamanda hadis karşıtı olanların ekmeğine yağ sürmüştür. Müslümanların arasındaki yanlış anlayışların ve yaygın bidatların çoğu, müslümanların kalplerine ve kafalarına yerleşen zayıf ve uydurma hadislerden kaynaklanmıştır. Bunlar Kur'anı Kerim'in yanında anlayış ve aşamanın temeli olması gereken sahih hadislerin üzerine çıkmışlardır.

Teşriide , yani hükümler hakkında zayıf hadisle amel edilmeyeceğı hususunda ittifak edilmesine rağmen fıkıh usulü ve fıkıh kitaplarına da

- Müslim, Fedâil. 139

zayıf ve hatta uydurma haberler girmiştir. Meselâ, " Ümmetimin ihti
rahmettir"1 haberi bunlardan biridir. İşte bu durum bazı muhaddisleri
nevi eserlerdeki hadisleri tahriç etmeye sevk etmiştir. Hafız Cemâlüd
ez-Zeylaî'nin "el-Hidâye" kitabının hadisleri için telif ettiği "Nasbu'r-ri
li ehâdisi'l- hidâye" isimli eserini misal olarak verebiliriz .

Tarihi kaynak olarak kullanılan Celâluddin Suyuti'nin "Tarih
hülefâ" isimli eserinin bir tarafında emevileri ve emevi halifelerini ye
"Ümmetinden velid denilen bir adam gelecek, o ümmetime firavur
kavmine olan şiddetinden daha şiddetli olacaktır"2 haberi nakledilirk
diğer tarafında abbasi ve abbasi halifelerini öven. "Zamanın inki
uğradığı ve fitnelerin zuhur ettiği vakitte, ehli beytimden Seffah isi
bir kişi çıkacak onun mal dağıtması çok olacaktır"3 haberi nakle
diğinde araştırmacının hangi haleti ruhiye içinde olacağı ve hadis anlayış
nasıl tesir edeceğini tahmin etmek zor değildir.

el- Iraki gibi bir alim "Kitâbu'l-kurb fi mahabbeti'l -arab"4 isimli
salesinde "Sizin en iyi olanınız farsça yerine arapça konuşandır. Far
konuşmayın, çünkü o nifaka sebebiyet verir"5 veya "Bir kimse far

1-Sehavî , Mekâsidu 'l - hasene , s. 26-27 ; Keşfu 'l - hafâ , s.64-66

2-Tarihu 'l - hülefâ , Beyrut , tarihsiz , s. 274

3- Aynı eser , s.279 (Ayrıca bkz. s. 15-16 ve 15-22)

4- Süleymaniye Kütüphanesi - Bağdatlı Vehbi Efendi Kısmı , no. 2151/2.ci risâle ,
yazma .

5- Aynı eser , varak 73b

konusursa deliliği artar, cesareti ve erkekliği azalır "1 gibi naklettiği uydurma haberlere dayanarak arabı sevmenin ve itaat etmenin adeta herkes üzerine gerekli olduğu hükmüne vararak şöyle der: "Allah yarattıklarına arabı sevmeyi, onlara yardım etmeyi vacib kıldı.Yaratıkların onlara buğzetmesini ve aldatmasını haram etti. Onları sevmek Hz. Peygamberi sevmektir, onlara buğzetmek nifaka sebep olur, dinden çıkarır. Onları aldatmak kıyamet gününde şefâata nail olmaya mani olur "2.

Günümüzde de dini kültürümüz hakkında yazılan eserlerin bir kısmının içi zayıf ve uydurma haberlerle şişirilerek sahih ve hasen hadislerle karıştırılmaktadır. Meselâ, "Resulullahın Ashabını Tanıyalım" 3 adı ile yayınlanan eserdeki birkaç hadisi naklederek konumuzu son verelim: "Arabı sevmek imandandır, buğzu ise nifaktır"4; "Arabı seven benden ötürü sever, araba buğzeden benden dolayı buğzeder"5; "Kureyş sevgisi imandandır, buğzu küfürdür, Ensar sevgisi imandandır buğzu küfürdür".6

1- Kitabı 'l - kurb fi mahabbeti ' eI - arab , varak. 74a

2-Aynı eser, varak. 57b

3-Ali Arslan, İstanbul , 1982

4-Aynı eser , s. 38

5-Aynı eser, s. 38

6-Aynı eser, s.39